

Burgerschapsbeleid

2023-2027

Sint
Jozef
KINDCENTRUM

Onderwijs
vanuit het hart

Inhoud

1. Inleiding.....	2
2. Visie op burgerschap.....	3
2.1 Wettelijke kaders	3
2.2 Visie op burgerschap op de Sint Jozefschool	3
2.3 Dalton onderwijs op de Sint Jozefschool en burgerschap	4
3. Burgerschapsonderwijs concreet gemaakt	6
3.1 Kerndoelen en burgerschap	6
3.2 Bouwstenen en burgerschap	6
4. Uitwerking van de bouwstenen in ons aanbod.....	11
4.1 Wereldoriëntatie en burgerschap	11
4.2 Leefstijl en burgerschap	11
4.3 Kinderraad en burgerschap	11
4.4 Taal en burgerschap	12
4.5 Spel en burgerschap.....	12
4.6 Vieringen en burgerschap	12
4.7 Hart en handen en burgerschap	13
4.8 Ouder-kind gesprekken en burgerschap	13
5. Werkwijze.....	14
6. Inzicht in resultaten.....	25

Burgerschap op de Sint Jozefschool

1. Inleiding

De kern van het burgerschapsonderwijs gaat over de vraag wat nodig is om vreedzaam en volgens democratische beginselen samen te leven in een democratische rechtsstaat.

De Sint Jozefschool is een professionele leergemeenschap die onderwijs aanbiedt vanuit het daltonconcept. Verbondenheid en zorg voor elkaar vormen daarbij de basis van een veilige leeromgeving. Samen leren leven is daarmee verweven in het dagelijks ervaren van burgerschap op school.

Om te bepalen hoe de school burgerschapsonderwijs wil invullen, moet duidelijk zijn wat de school onder burgerschap verstaat. Burgerschap verwijst voor ons naar de manier waarop mensen in de samenleving met elkaar omgaan, naar de verhouding tussen burgers en overheid, naar de manier waarop we omgaan met verschillen, diversiteit, met tegenstellingen en met conflicten. Ook verwijst burgerschap naar de manier waarop we samen beslissingen nemen (ook als we het niet eens zijn) en naar de rechten en plichten van burgers.

De populatie op de Sint Jozefschool is (net als in de samenleving) superdivers. Daarom is ons onderwijs mede gericht op het bevorderen van actief burgerschap en sociale integratie én op kennis hebben van en kennismaken met verschillende achtergronden en culturen van leeftijdsgenoten. Ons aanbod draagt bij aan de basiswaarden van de democratische rechtsstaat. Wij bereiden onze kinderen voor op een volwaardige plek in de samenleving. Hiervoor moeten ze kennis en vaardigheden hebben. Wij zien het mede als onze taak om kinderen deze aan te leren.

Samen met ouders bieden wij de kinderen leermogelijkheden. De school is een oefenplaats voor burgerschapsvaardigheden. Bij ons mag je oefenen, fouten maken, successen vieren en kennis opdoen op het gebied van burgerschap.

In dit document hebben we vastgelegd wat we kinderen binnen de kaders van burgerschap willen leren en hoe we dat doen. Hierin zit een heldere opbouw. Ook houden wij bij welke doelen zijn aangeboden en toetsen we de gestelde doelen. Hoe we dit `willen gaan doen zetten we uiteen in hoofdstuk 6 van dit beleidsdocument.

2. Visie op burgerschap

2.1 Wettelijke kaders

Vanuit de overheid is vastgesteld in de wet op primair onderwijs dat op elke basisschool aandacht dient te zijn voor:

1. Het nadrukkelijk en expliciet bijbrengen van respect voor en kennis van de basiswaarden van de democratische rechtstaat.
2. Het beschrijven hoe ze met leerlingen werken aan de sociale en maatschappelijke competenties die nodig zijn om te functioneren in een pluriforme, democratische samenleving.
3. Het borgen van aandacht voor en kennis van soorten van diversiteit op het niveau van groepen en individuen en het bevorderen van acceptatie daarvan.
4. Het vormgeven van de school als oefenplaats voor democratisch burgerschap.

Burgerschapsonderwijs rust leerlingen toe om op basis van eigen idealen, waarden en normen te functioneren in een democratische en diverse samenleving. Burgerschapsonderwijs draagt bij aan het ontwikkelen van het vermogen en de bereidheid om binnen de kaders van de democratische rechtsstaat een bijdrage te leveren aan de instandhouding of verdere ontwikkeling van een democratische cultuur.¹

2.2 Visie op burgerschap op de Sint Jozefschool

Burgerschapsonderwijs begint voor ons bij hoe we als team burgerschap voorleven en uitstralen hoe we als school een cultuur nastreven, waar iedereen erbij hoort, diversiteit vanzelfsprekend is en we elkaars mening respecteren.

Wij zien het als een taak van de school om kinderen op te voeden tot evenwichtige, democratische, participerende en coöperatieve burgers van de samenleving. Zij moeten goed met anderen om kunnen gaan en deel kunnen nemen aan de samenleving. Als de kinderen van de Sint Jozefschool doorstromen naar het voortgezet onderwijs, willen we kinderen afleveren die stevig in de wereld staan met een goed gevoel van eigenwaarde, respectvol en eerlijk met elkaar en hun omgeving omgaan en op die manier een steentje bij kunnen dragen aan onze maatschappij. We willen dat de kinderen begrijpen hoe de Nederlandse rechtsstaat werkt en wat er van hen verwacht wordt om in zo'n rechtsstaat goed te kunnen functioneren.

De basiswaarden van de democratische rechtstaat zijn voor ons het uitgangspunt:

1. Vrijheid van meningsuiting
Dit betekent voor ons dat je mag schrijven of zeggen wat je denkt. Hiermee mag je tegen opvattingen van anderen in gaan, op een respectvolle wijze. Daarbij vinden wij het belangrijk dat je rekening houdt met de gevoelens van de ander en respectvol omgaat met de mening van de ander.
2. Gelijkwaardigheid
Dit betekent voor ons dat mensen van gelijke waarde zijn. Daarbij maakt het niet uit hoe je er uit ziet, wat je denkt of wat je gelooft. Wij vinden het belangrijk dat we luisteren naar de ander en dat wij eigen denkbeelden niet belangrijker vinden dan die van een ander.

¹ <https://curriculum.nu/download/bu/Voorstellen-Burgerschap.pdf>
Burgerschapsbeleid Sint Jozefschool Heerenveen

3. Begrip voor anderen
Dit betekent voor ons dat je probeert te begrijpen waarom mensen of groepen bepaalde denkbeelden of gebruiken hebben. Je luistert naar de ander en doet je best om de ander te begrijpen.
4. Verdraagzaamheid
Dit betekent voor ons dat je de mening of het gedrag van een ander accepteert, ook al ben je het er helemaal niet mee eens. Wij vinden het belangrijk dat je iedereen de ruimte wilt geven om een bepaalde mening te hebben of gedrag te vertonen dat valt binnen de wetgeving in Nederland en je hen gelijk behandelt op basis van hun uiterlijk, geloof, seksuele voorkeur, etc.
5. Verantwoordelijkheidsbesef
Dit betekent voor ons dat je verantwoordelijkheid neemt voor je eigen uitspraken en gedrag. Je houdt rekening met de gevolgen van je eigen gedrag op een situatie of op een ander.
6. Autonomie
Dit betekent voor ons dat iedereen zelf kan bepalen wie hij wil zijn en hoe hij zijn leven wil leiden. Zolang je je aan de Nederlandse wet houdt staan wij waardevrij ten opzichte van de ander.

2.3 Daltononderwijs op de Sint Jozefschool en burgerschap

In het hedendaagse daltononderwijs zijn de twee gedachtes achter Parkhursts Dalton Plan, 'vrijheid' en 'interactie in de groep' vertaald naar 5 kernwaarden. Deze zijn wat ons betreft veelzeggend in burgerschapsvorming.

Hieronder staan de kernwaarden verwoord met daarbij een uitleg over de uitwerking wat de kernwaarde inhoudt binnen het onderwijs²:

1. *Vrijheid en verantwoordelijkheid*
Vrijheid is noodzakelijk om eigen keuzes te kunnen maken en eigen wegen te vinden. Vrijheid in het daltononderwijs is de gelegenheid krijgen om het taakwerk zelf te organiseren. De opgegeven leerstof en de eisen die daaraan worden gesteld, de tijdslimiet, de werkafspraken en de schoolregels vormen de grenzen waarbinnen de leerlingen hun vrijheid leren gebruiken. Een leerling leert verantwoordelijkheid voor zichzelf en zijn omgeving te dragen, als zijn omgeving hem daarvoor de ruimte en mogelijkheden biedt.
Door leerlingen meer vrijheid te bieden kunnen zij eigen keuzes maken en een actieve leerhouding ontwikkelen. Maar vrijheid betekent niet dat alles zomaar kan en mag. Het is een taak van de leerkracht om iedere leerling een structuur te bieden om vrijheid binnen grenzen te leren hanteren. Leerlingen krijgen de ruimte om te ontdekken en te experimenteren, maar worden tegelijk ook geconfronteerd met de relatie tussen wat ze doen en wat dat oplevert. Dat is voor leerlingen een geleidelijk leerproces, waarin zelfkennis en zelfinschatting een grote rol spelen. De term die we voor dit ontwikkelingsproces gebruiken is vrijheid in gebondenheid.
2. *Zelfstandigheid*
Zelfstandig leren en werken op een daltonschool is actief leren en werken. Een leerling wil doelgericht werken aan een taak of opdracht en is in staat om tijdens dit leerproces hulp te

² <https://dalton.nl/daltononderwijs/kernwaarden/>

zoeken indien noodzakelijk. Deze manier van werken stimuleert het probleemoplossend denken van leerlingen.

Om later als volwassene goed te kunnen functioneren moet een leerling leren beoordelen welke beslissingen hij/zij moet nemen en wat de gevolgen daarvan zijn. De keuzevrijheid dwingt een leerling tot het nemen van zelfstandige beslissingen die voor hem effectief en verantwoord zijn.

3. *Samenwerken*

Een daltonschool is een leefgemeenschap waar leerlingen, leerkrachten, ouders, schoolleiding en bestuur op een natuurlijke en gestructureerde wijze samenleven en werken. Een daltonschool is ook een leeromgeving waar leerlingen en leerkrachten iets van en met elkaar leren. Doordat leerlingen samen met leerkrachten en medeleerlingen aan hun leertaken werken, leren zij met elkaar om te gaan en leren zij dat zij elkaar kunnen helpen. Het verwerven van kennis en vaardigheden in samenwerking met anderen kan het leren vergemakkelijken. Leerlingen leren dat er verschillen bestaan tussen mensen. Ze leren naar elkaar te luisteren en respect te hebben voor elkaar. Als leerlingen met elkaar samenwerken, ontwikkelen ze sociale vaardigheden en leren ze reflecteren op de manier waarop ze leren, zoals het beoordelen van een eigen inbreng en die van een medeleerlingen, het aangaan van de dialoog, het leren omgaan met teleurstellingen en het ervaren van een meeropbrengst uit de samenwerking. Het uiteindelijke doel is democratisch burgerschap. Een daltonschool is een oefenplek voor democratisering en socialisering.

4. *Reflectie*

Nadenken over je eigen gedrag en je eigen werk, is op daltonscholen belangrijk. Op veel daltonscholen maken leerlingen vooraf een inschatting van de moeilijkheidsgraad en de tijd van de opdrachten. Achteraf wordt hierover ook een feitelijke beoordeling gegeven en worden in gesprekjes regelmatig de inschattingen vooraf en de feitelijke beoordelingen achteraf met elkaar vergeleken. In zulke gesprekjes kan er dan bijvoorbeeld aandacht geschonken worden aan het feit waarom een kind steeds de rekenopgaven in de weektaak vooraf moeilijker inschat dan ze (achteraf) blijken te zijn.

Op andere aspecten van het werken in de klas wordt op een soortgelijke wijze gereflecteerd. Zo wordt geleidelijk de vaardigheid in het zelfstandig werken en het samenwerken opgebouwd. Het kritisch benaderen van onderwijskundige ontwikkelingen en inzichten is op een daltonschool vanzelfsprekend. Iedere docent die werkt op een daltonschool reflecteert op zijn/haar onderwijspraktijk en professioneel handelen. Ook op schoolniveau vindt reflectie over de kwaliteit van het daltononderwijs voortdurend plaats.

5. *Effectiviteit*

Daltononderwijs probeert het schoolse leren doelmatiger maken. Daarom zijn effectiviteit en efficiency al vanaf het begin twee belangrijke begrippen. Effectiviteit en efficiency vooronderstellen duidelijkheid over de onderwijsopbrengsten. Onderwijs behoort kinderen en jeugdigen ook cultureel en moreel te vormen, zodat ze zelfredzaam en sociaal verantwoordelijk worden: geoefend in, gewend aan en voorbereid op leven, werken en samenleven.

Het daltononderwijs is gericht op een effectieve inzet van tijd, menskracht en middelen.

Deze 5 kernwaarden gebruiken wij om ons onderwijs vorm te geven. De basiswaarden van de democratische rechtstaat zijn in onze mening verweven in deze kernwaarden. Zo zijn verdraagzaamheid en samenwerking nauw met elkaar verbonden, maar ook reflectie en verantwoordelijkheidsbesef. Hoe burgerschap concreet is verwerkt in ons onderwijs wordt uitgelegd in hoofdstuk 4 en 5.

3. Burgerschapsonderwijs concreet gemaakt

3.1. Kerndoelen en burgerschap

Richtinggevend voor de onderwijspraktijk zijn de huidige kerndoelen po. Zij vormen de wettelijke kaders voor de onderwijsinhoud en laten op hoofdlijnen zien wat belangrijk is om leerlingen mee te geven. De kerndoelen zijn heel globaal omschreven. De wetgever geeft scholen zo de mogelijkheid om zelf invulling te geven aan de inhoud van hun onderwijs. Burgerschap kent geen eigen kerndoelen. Wel zijn er kerndoelen uit verwante leergebieden die een relatie hebben met burgerschap. Scholen kunnen die kerndoelen gebruiken als wettelijke inhoudelijke basis om burgerschapsdoelen op te stellen.

Als de huidige kerndoelen geactualiseerd worden, zullen er ook kerndoelen ontwikkeld worden voor het leergebied burgerschap. Tot die tijd moeten we het doen met de kerndoelen uit 2006.

Voor primair onderwijs zijn de kerndoelen die het meest zijn verbonden met burgerschap te vinden in het leergebied *Oriëntatie op jezelf en de wereld (OJW)*.

Sommige kerndoelen zijn direct en concreet aanwijsbaar te verbinden aan bepaalde burgerschapsaspecten, andere kerndoelen zijn meer op afstand verwant aan burgerschap. Buiten OJW zijn er kerndoelen met vaardigheden die belangrijk zijn voor deelname aan de pluriforme democratische samenleving. Deze zijn te vinden in het leergebied *Nederlands (NL)*.

3.2 Bouwstenen en burgerschap

Het programma curriculum.nu heeft een visie en elf bouwstenen ontwikkeld voor burgerschap. De bouwstenen zijn het resultaat van een zorgvuldig ontwikkeltraject door leraren en curriculumexperts, met input van een groot aantal organisaties, deskundigen en scholen.

De bouwstenen hebben geen wettelijke status, maar vormen een goede basis om binnen de school aan de slag te gaan met burgerschapsonderwijs. De bouwstenen burgerschap zullen bij verdere kerndoelenontwikkeling een belangrijke bron zijn. Daarom gebruiken we in onze uitgangspunten zeven van de elf bouwstenen.

Deze bouwstenen zijn verdeeld in een kern democratie (bouwsteen 1-3), een kern diversiteit (bouwsteen 4-6) en een aparte bouwsteen (bouwsteen 7) over burgerschapsvaardigheden in een digitale samenleving.

Om ons burgerschapsonderwijs concreet te maken hebben we ervoor gekozen om de bouwstenen van www.curriculum.nu te hanteren.

Kern democratie (bouwstenen 1-3)

Het leren over de democratische rechtsstaat is uitgewerkt in drie bouwstenen.

- Bouwsteen 1: Vrijheid en gelijkheid
- Bouwsteen 2: Macht en inspraak
- Bouwsteen 3: Democratische cultuur

Deze bouwstenen belichten elk een ander aspect van de democratie, maar moeten nadrukkelijk in samenhang worden gezien. Bouwstenen 1 en 2 hebben daarbij een sterke kenniscomponent. De derde bouwsteen biedt vooral ruimte voor het toepassen van burgerschapsvaardigheden. Het gaat hierbij dan ook niet slechts om 'leren over', maar ook leren door te ervaren, te ondergaan en toe te passen.

Kern diversiteit (bouwstenen 4-6)

De kern diversiteit kent ook drie bouwstenen.

- Bouwsteen 4: identiteit
- Bouwsteen 5: Diversiteit
- Bouwsteen 6: Solidariteit

Bouwsteen 4 gaat uit van de vrijheid van ieder individu en van elke groep om een eigen identiteit te hebben en/of te ontwikkelen. Het leren over diversiteit of pluriformiteit is uitgewerkt in de bouwsteen 5. Deze twee bouwstenen zetten de feitelijke kennis 'klaar', en bieden mogelijkheden om daarop te reflecteren (wat betekent dat voor mij?). De derde bouwsteen, over 'Solidariteit' gaat om mogelijkheden voor het toepassen van burgerschapsvaardigheden en roept dus op om te handelen. Voor deze drie bouwstenen, meer in het bijzonder voor 4 en 5, geldt dat zij samenhangen.

Digitaal Samenleven (bouwsteen 7)

Het gaat bij deze bouwsteen over de invloed van de digitalisering op burgerschap en over het bespreken van maatschappelijke kwesties rond burgerschap in de digitale (online) wereld. Denk aan aspecten zoals; rechten, regels en verantwoordelijkheden in de digitale (online) wereld.

FIGUUR 1: FRAGMENT UIT HANDREIKING BURGERSCHAP FUNDEREND ONDERWIJS. DOELGERICHT EN SAMENHANGEND WERKEN AAN BURGERSCHAP (SLO, 2021, P. 13).

In onderstaande tabel hebben wij ze bouwstenen uitgewerkt zoals wij ze nastreven.

Bouwsteen	Kennis	Vaardigheden	Attitude
Vrijheid en gelijkheid	De kinderen kennen de waarden van de democratische rechtstaat.	De kinderen houden zich aan de gestelde regels in school, in publieke ruimtes en in de samenleving.	De kinderen zien andere personen als gelijken. Ze wijzen het maken van onderscheid op basis van huidskleur, afkomst, geartheid, gender of andere vormen van diversiteit in onze samenleving af.
Macht en inspraak	De kinderen weten hoe macht en inspraak is georganiseerd in Nederland, op verschillende niveaus.	De kinderen kunnen op vreedzame wijze besluitvormingsprocessen beïnvloeden.	De kinderen hebben respect voor de wijze waarop macht en inspraak is geregeld in Nederland en laten tijdens het oefenen in onze school zien dat zij gebruik maken van hun eigen stem.
Democratische cultuur	De kinderen weten wat democratie betekent.	De kinderen kunnen hun mening geven bij besluitvormingsprocessen in de klas. Ze herkennen hierbij emoties en meningen van anderen en gaan hier op respectvolle wijze mee om. De kinderen kunnen conflicten in de directe omgeving herkennen en op vreedzame wijze oplossen.	De kinderen begrijpen dat de basiswaarden solidariteit en vrijheid van meningsuiting kunnen schuren en hanteren bij een eventueel conflict de basiswaarden van de democratische rechtstaat.
Identiteit	De kinderen kennen de primaire en secundaire emoties. De kinderen kennen verschillende groepen in onze samenleving.	De kinderen kunnen primaire en secundaire emoties bij zichzelf en anderen herkennen. Ze kunnen hier woorden aan geven. De kinderen kunnen reflecteren op hun eigen gedrag en kennen hun ambities en talenten. De kinderen kunnen hun eigen grenzen (fysiek, emotioneel en seksueel) herkennen, benoemen en actief bewaken.	De kinderen kennen hun eigen talenten en ontwikkelpunten en begrijpen dat dit bij ieder mens anders is. Kinderen kunnen grenzen aangeven en actief op grenzen handelen

Bouwsteen	Kennis	Vaardigheden	Attitude
Diversiteit	<p>De kinderen kennen de hoofdzaken van religieuze en levensbeschouwelijke stromingen en culturele tradities en kennen gebruiken die in onze diverse samenleving een rol spelen.</p> <p>De kinderen hebben kennis van vormen van seksuele diversiteit en hebben inzicht in bestaande stereotyperingen.</p>	De kinderen kunnen de overeenkomsten en verschillen tussen mensen herkennen, benoemen en in aanzet verklaren.	<p>De kinderen respecteren verschillende opvattingen over en belevingen van seksualiteit en seksuele diversiteit.</p> <p>De kinderen respecteren verschillende geloofsovertuigingen en culturele tradities.</p>
Solidariteit	<p>De kinderen weten wat solidariteit is.</p> <p>De kinderen weten wat het verschil tussen plagen en pesten is.</p> <p>De kinderen weten op welke wijze ze anderen kunnen helpen.</p>	<p>De kinderen bieden hun hulp aan bij anderen en geven deze hulp op een passende manier.</p> <p>De kinderen kunnen samenwerken.</p>	De kinderen hebben oog voor anderen en wijzen uitsluiting actief af.
Digitaal samenleven	<p>De kinderen weten wat sociale media is. De kinderen weten dat mediamechanismen verleiden tot meer lezen en kopen. De kinderen weten wat nepnieuws is.</p> <p>De kinderen kennen de risico's van het delen van persoonlijke informatie.</p>	<p>De kinderen kunnen de waarde van teksten inschatten.</p> <p>De kinderen kunnen een volwassene inschakelen als informatie ongewenst of schokkend is.</p> <p>De kinderen kunnen ongewenste communicatie herkennen.</p> <p>De kinderen kunnen reflecteren op hun eigen mediagedrag.</p>	De kinderen hebben een kritische houding ten opzichte van informatie en zijn terughoudend met het digitaal delen van persoonlijke informatie.
Duurzaamheid	<p>De kinderen weten wat duurzaamheid betekent.</p> <p>De kinderen kennen meerdere duurzaamheidskwesties in onze samenleving.</p> <p>De kinderen weten welke aanpassingen gedaan kunnen worden om duurzaamheid te vergroten.</p>	De kinderen kunnen duurzame keuzes herkennen en reflecteren op hun eigen gedrag.	De kinderen zien het belang van duurzaamheid voor nu en later.

Bouwsteen	Kennis	Vaardigheden	Attitude
	De kinderen weten wat de gevolgen zijn voor nu en later van duurzame acties.		
Globalisering	Kinderen weten dat we op verschillende manieren verbonden zijn met de rest van de wereld.	De kinderen kunnen herkennen op welke wijze zij en klasgenoten zijn verbonden met de rest van de wereld.	De kinderen hebben oog voor wat er in de rest van de wereld gebeurt en begrijpen dat dit invloed heeft op hun leven.
Technologisch burgerschap	De kinderen weten wat gewenste en ongewenste invloeden zijn van technologie op de samenleving.	De kinderen herkennen technologische invloeden in hun omgeving.	De kinderen hebben een kritische houding ten opzichte van technologisering van de samenleving.

4. Uitwerking van de bouwstenen in ons aanbod

De kennis, vaardigheden en attitude van de bouwstenen worden op verschillende momenten van de dag in verschillende aspecten van ons onderwijs aangeboden en geoefend. Hieronder omschrijven wij de belangrijkste onderdelen van ons curriculum in relatie tot burgerschap. In het volgende hoofdstuk wordt dit per bouwsteen specifiek per leeftijdsgroep uitgewerkt.

4.1 Wereldoriëntatie en burgerschap

Burgerschapsvorming is binnen daltonconcept geen vak apart vak, maar zit verweven in ons hele onderwijsaanbod. Geschiedenis, aardrijkskunde, biologie, natuurkunde, techniek, kunst en cultuur worden in samenhang in thematische projecten binnen wereldoriëntatie aangeboden. We volgen daarbij de methode Blink.

4.2 Leefstijl en burgerschap

Een veilige leef- en leeromgeving is de basis voor een school als oefenplaats. Hierbij gaat het om fysieke en sociale veiligheid. Op de Sint Jozefschool leren kinderen op een verdraagzame manier met elkaar om te gaan. Het programma Leefstijl wordt in doorgaande lijn in de school ingezet om te werken aan de vaardigheden die daarvoor nodig zijn.

Binnen het onderwijs spelen sociaal-emotionele vaardigheden en bewustzijn van normen en waarden daarbij een belangrijke rol. Met het Leefstijl-programma worden kinderen hiervan bewustgemaakt. Het bevorderen van positieve groepsrelaties speelt in de Leefstijl-lessen een grote rol. Niet alleen het individu wordt sterker, maar ook de groep. Door de leefstijllessen krijgen de kinderen zelfvertrouwen en kunnen ze doordachte beslissingen nemen. Ze leren luisteren, gevoelens te uiten, ruzies oplossen, rekening te houden met anderen, etc.

Wij zijn een katholieke basisschool, maar we vinden het erg belangrijk dat de kinderen kennis hebben van diverse religies en culturen en vanuit daar naar problemen en oplossingen kunnen kijken vanuit verschillende perspectieven. Ook dit hoort bij burgerschap en wordt in het programma Leefstijl aangeboden evenals de omgang met sociale media, wat tevens op diverse andere momenten in het jaar in de bovenbouw aan de orde komt (zie ook hoofdstuk 5)

Zie ook: Zo Doen We Het Kaart No Blame (in ontwikkeling)

4.3 Kinderraad en burgerschap

Op de Sint Jozefschool is een gekozen kinderraad. De leerlingen die hierin zitting hebben worden tijdens een klassenvergadering gekozen. De kinderraad krijgt input via een ideeën bus en door vooraf en achteraf terug te koppelen in de groepen wat besproken wordt of besproken is in de vergaderingen.

Onderwerpen kunnen zijn; Het nieuw te bouwen schoolplein, nieuwe materialen, pesten, schoonhouden van plein, stinkende toiletten, schoolregels etc. Alles wat kinderen aangaat en wat naar voren is gekomen binnen de klassenvergaderingen. Er worden tijdens de vergadering afspraken gemaakt en in notulen vastgelegd.

De kinderraadsvergaderingen zijn ingepland op onze school kalender.

Algemene doelen

- Kennismaken met de basis van een democratische structuur
- Betrokkenheid van de leerlingen vergroten
- Ruimte voor initiatieven van kinderen
- Vergadertechnieken oefenen
- Directe feedback op beleid (bijv. pestprotocol bespreken)

Zie ook: Zo Doen We Het Kaart Kinderraad en klassenvergadering (in ontwikkeling)

4.4 Taal en burgerschap

De populatie op de Sint Jozefschool is superdivers. Dat betekent dat veel kinderen een andere thuistaal hebben naast het Nederlands. Onze school besteed veel aandacht en hecht veel belang aan deze thuistalen. Uit onderzoek is gebleken dat het goed spreken van de thuistaal van belang is voor de ontwikkeling van de Nederlandse taal. De maand Maart is dan ook bij ons de maand van de meertaligheid, waarbij de thuistalen van kinderen op de voorgrond staan.

Onze taalmethode (Taaljacht) is gekozen omdat de ontwerpers rekening hebben gehouden met meertaligheid.

Zonder taal geen burgerschap! Gesproken taal is nodig om met elkaar van gedachten te wisselen en om informatie met elkaar te bespreken. Geschreven tekst vormt een van de belangrijkste bronnen van informatie. Het raadplegen van geschreven bronnen en het kritisch kunnen beoordelen van de informatie is een belangrijke vaardigheid om tot een overwogen meningsvorming te kunnen komen.

Hier wordt binnen het taalonderwijs veel aandacht aan gegeven.

Ook kinderliteratuur vormt een belangrijk onderdeel binnen burgerschap: allerlei maatschappelijke thema's komen daarbij aan bod die bij bijvoorbeeld boekbesprekingen aanleiding tot gesprek geven, of aanleiding geven tot een taalopdracht.

4.5 Spel en burgerschap

In het spel kan het kind de wereld op een veilige manier verkennen, zich sociale vaardigheden eigen maken en plezier beleven aan de dingen die hij doet. In spel kunnen ze zelf ondernemen, beslissen wat er wel of niet gebeurt. Ook binnen spel is vrijheid in gebondenheid een belangrijk Daltonkernwaarde. Spelenderwijs leren ze dat je regels en afspraken nodig hebt en moet samenwerken. Ook verwoorden kinderen tijdens het spel hun ideeën, maken ze hun mening kenbaar en luisteren ze naar anderen.

4.6 Vieringen en burgerschap

Bij een viering word je even boven het alledaagse uitgetild. Samen stilstaan bij belangrijke gebeurtenissen, die in de klas of op school spelen, levert een belangrijke bijdrage aan het gemeenschapsgevoel. Dit kunnen zowel vrolijke als verdrietige gebeurtenissen zijn. Gedurende het schooljaar hebben we diverse vaste vieringen zoals weeksluiting, jaaropening, meesterlijke juffendag en feestelijke vieringen zoals Sinterklaas, Kerst, etc...

Bij veel vieringen staat de buitenwereld centraal. Zo wordt tijdens Sint-Maarten het door kinderen opgehaalde snoep aan de voedselbank gegeven om het daar te verdelen en houden we acties voor goede doelen die kinderen raken.

De methode 'Trefwoord', waarlangs wij de katholieke kernwaarden in de klassen vormgeven, geeft ons handvatten om vieringen inhoud te geven.

4.7 Hart en handen en burgerschap

Het IEP LVS – Hart en Handen geeft een beeld van de sociale en emotionele vaardigheden en ontwikkeling van de leerling. Belangrijke aspecten die terugkomen in het profiel van de leerling zijn het beeld dat de leerling van zichzelf heeft, de manier waarop de leerling daarmee omgaat en de rol die de leerling aanneemt in sociale situaties. Ook het omgaan met en inleven in de gevoelens van jezelf en de ander wordt in beeld gebracht. In leergesprekken met het kind wordt het LVS besproken om gericht aan de volgende ontwikkelstappen te kunnen werken.

Hart en handen is op school in ontwikkeling. We zijn vorig jaar gestart met de IEP en komend schooljaar 2023-2024 zal hart en handen worden uitgezet en worden opgenomen in de 'Zo Doen We Het' kaart IEP

4.8 Ouder-kind gesprekken en burgerschap

Kinderen kunnen meestal heel goed zelf aangeven wat zij nodig hebben om een stap in hun ontwikkeling te maken. Zonder de betrokkenheid van het kind beginnen wij als leerkracht weinig. Dit betekent dat de leerkracht regelmatig korte gesprekjes heeft met het kind over zijn interesses, werkhouding, vorderingen, gedrag en dergelijke. Op grond van die gesprekken worden er met het kind afspraken gemaakt. In de bovenbouw worden de kinderen jaarlijks uitgenodigd om samen met hun ouders en de leerkracht in gesprek te gaan.

5. Werkwijze

Hieronder hebben we omschreven welke doelen we nastreven in de verschillende bouwen aan de hand van de bouwstenen zoals hierboven omschreven. Doordat we op de Sint Jozefschool werken met combinatiegroepen weten we ook dat we de doelen in een paar jaar kunnen bereiken en worden de doelen ieder jaar op meerdere niveaus aangeboden. Hierbij geldt de kracht van herhaling voor alle leerlingen binnen een bouw. Het merendeel van de doelen komt jaarlijks terug. Wanneer een doel 1 keer in de tweejaarlijkse cyclus aan bod komt staat dit vermeld bij aanpak.

Onderbouw groep 1-2

Bouwsteen	Doel	Aanpak
Vrijheid en gelijkheid	De kinderen ervaren keuzevrijheid in hun spel.	Dagelijks kiezen van werk
Macht en inspraak	De kinderen houden zich aan de regels van de combinatiegroep.	Leefstijl thema 1: De groep dat zijn wij Dagelijkse kringen
	De kinderen weten wat de kinderraad is. Bovenbouw koppelt na elke kinderraad terug aan de onderbouw	Kinderraad
Identiteit	Kinderen leren hun klasgenoten beter kennen.	Leefstijl Thema 1: de groep dat zijn wij Thema 2 praten en luisteren Kringgesprekken Trefwoord
	Kinderen weten wat een emotie of een gevoel is Kinderen kunnen voorbeelden geven van verschillende emoties	Leefstijl Thema 3: ken je dat gevoel
	De kinderen weten waar zij goed in zijn en waar zij trots op zijn.	Leefstijl Thema 4: ik vertrouw op mij Dagelijks evaluatie werk Gebruik van de "Trots op" tafel.
	De kinderen maken kennis met de belangrijkste vieringen in het katholieke jaar en de daarbij behorende Bijbelverhalen.	Kinderbijbel Trefwoord Christelijke vieringen gedurende het schooljaar
	De kinderen hebben de feesten gevierd op onze school.	Vieringen (wekelijks, jaarlijks), in de kerk of op school.
Diversiteit	De kinderen leren dat iedereen ergens goed in is	Werk presenteren en nabespreken kringgesprekken Leefstijl: thema 1 de klas dat zijn wij Leefstijl: Thema 5 allemaal anders iedereen gelijk

	De kinderen kunnen fysieke verschillen benoemen tussen klasgenoten.	Thema: dit ben ik Dagelijkse routine: benoemen van verschillen/overeenkomsten
	De kinderen maken in verhaal en beeld kennis met diverse mensen.	Prentenboekencollectie Levensbeschouwing Voorlezen in de groep Filmpjes digibord WO: Bij mij thuis WO: We gaan op pad WO: Opa en Oma
Solidariteit	De kinderen weten hoe het voelt om op een nieuwe plek te komen	Maatjes Meedraaien nieuwe kinderen Peuters-kleuters-groep 3 samenwerking voorbereiding groep 3 WO: bij mij thuis WO: We gaan op pad
	De kinderen kunnen een actieve rol aannemen om er samen een fijne groep van te maken	Leefstijl: Thema 1: de groep dat zijn wij thema 3: ken je dat gevoel Kringgesprekken Maatjes nieuwkomers gr 1
	De kinderen helpen elkaar, doen iets aardigs voor elkaar en spelen op een fijne manier samen	Leefstijl: Thema 1: de groep dat zijn wij Thema 5: iedereen anders allemaal gelijk Maatjes nieuwkomers gr 1 Zingen bij Wonen bij September
Digitaal samenleven	De kinderen komen in aanraking met digitale middelen om te communiceren.	Videobellen of berichtje sturen naar zieke kinderen, ouders of jarige juf. Foto's van thuis delen op digibord WO: Opa en Oma
Duurzaamheid	De kinderen scheiden afval en weten waarom wij dat doen.	Dagelijks, klassenmanagement. Schoon Belonen WO: we gaan op pad
	De kinderen weten hoe groente groeit en dat wij daarvan kunnen eten.	Project over gezond eten/leven

Middenbouw groep 3-4

Bouwsteen	Doel	Aanpak
Vrijheid en gelijkheid	De kinderen begrijpen dat iedereen recht heeft op een fijne schoolomgeving. Kinderen ervaren keuzevrijheid in het spelen van hun spel.	Leefstijl : alle thema's Kringgesprekken Weeksluiting Afspraken op het plein Luisteren naar de kinderraad
	De kinderen weten dat je rekening moet houden met iedereen om je heen.	Leefstijl : alle thema's Kringgesprekken Weekopeningen Afspraken op het plein en in de klas Luisteren naar de Kinderraad
	De kinderen begrijpen dat ieder mens even waardevol is.	Thema 5: iedereen anders, allemaal gelijk Afspraken op het plein en in de klas
Macht en inspraak	De kinderen weten wat de kinderraad is. Bovenbouw koppelt na elke kinderraad terug aan de onderbouw	Kinderraad
	De kinderen weten hoe ze invloed kunnen uitoefenen op afspraken in de klas. Kinderen houden zich aan deze afspraken die samen zijn opgesteld. Kinderen leren ook nee te zeggen op een gepaste wijze.	Kringgesprekken Kindgesprekken Leefstijl alle thema's
Democratische cultuur	De kinderen kunnen zich voorstellen hoe een ander zich voelt. De kinderen kunnen emoties en gevoelens bij anderen herkennen. De kinderen weten hoe zij de gevoelens van zichzelf en een ander kunnen beïnvloeden De kinderen weten wat ik-taal is en leren het gebruiken. Kinderen weten dat je er mag zijn.	Leefstijl: Thema 3: ken je dat gevoel? Thema 4: ik vertrouw op mij Kringgesprekken Leefstijl thema 2: praten en luisteren WO: help! Taalonderwijs
	De kinderen leren om te gaan met hun wensen en hun opvattingen en leren zich hierover uit te spreken. De kinderen leren te luisteren naar elkaar tijdens kringgesprekken.	Kringgesprekken Samenwerken in de groep Kinderraad
	De kinderen leren hun stem te gebruiken tijdens gezamenlijke besluitvormingsprocessen.	Kringgesprekken Samenwerken in de groep Beoordeling boekbespreking (groep 4)

Bouwsteen	Doel	Aanpak
Identiteit	Kinderen leren zichzelf beter kennen Kinderen beseffen dat ze deel uitmaken van een groep . Kinderen hebben de vrijheid om achter hun identiteit te staan. Op school, wel of niet handen vouwen.	Samenwerken Leefstijl: alle thema's Kringgesprekken Dagtaken/ nakijken
	Kinderen kunnen hun eigen emoties herkennen en onder woorden brengen. Kinderen weten dat je emoties kunt 'lezen' aan de hand van iemands gezichtsuitdrukking, houding, gebaren en intonatie	Leefstijl: Thema 2: ken je dat gevoel Thema 5: iedereen
Diversiteit	De kinderen weten dat we met iedereen overeenkomsten hebben, maar dat iedereen ook van elkaar verschil. De kinderen begrijpen dat het fijn is dat we van elkaar verschillen. De kinderen accepteren onderlinge verschillen.	Leefstijl: alle thema's Kringgesprekken
Solidariteit	Kinderen beseffen dat ze een ander kunnen helpen. Kinderen leren dat je als groep, school, een ander kan helpen.	Leefstijl: alle thema's Taakbrief met dagtaken Kringgesprekken Zingen bij Wonen bij September
	De kinderen kunnen uitleggen wat een groep is. De kinderen kunnen voorbeelden van een fijne groep geven. De kinderen weten dat het fijn is voor anderen om bij de groep te horen.	Leefstijl: Alle thema's Kringgesprekken Samenwerkingsopdrachten
	De kinderen kunnen vertellen wat pesten is en wat het verschil is met plagen, ruzie en per ongeluk iemand pijn doen. De kinderen weten dat er verschillende soorten van pesten zijn. De kinderen kennen de rollen binnen een peestsituatie. De kinderen begrijpen dat anderen soms hulp nodig hebben De kinderen kunnen zich voorstellen dat niet bij de groep horen en gepest worden niet fijn voelt.	Leefstijl: Thema 4: ik vertrouw op mij Thema 5: iedereen anders allemaal gelijk No Blame protocol Rots en water training, wanneer de groep dit nodig heeft.
	De kinderen weten hoe ze elkaar complimenten kunnen geven. Kinderen leren om complimenten te ontvangen.	Complimenten/ feest kring Check-in in de ochtend Leefstijl: thema
	De kinderen leren eenvoudige taken en problemen uit te voeren of op te lossen met respect voor de afspraken die onderling gemaakt zijn.	Corvee/takenlijst Schoolafspraken m.b.t. materiaal
	De kinderen leren te benoemen wat ze zelf nodig hebben, te zien wat anderen nodig	Ouder kind gesprekken (gr 4)

Bouwsteen	Doel	Aanpak
	hebben en wat dat betekent voor hun eigen handelen.	IEP Hart en Handen Rots en water
Duurzaamheid	De kinderen leren duurzame keuzes en gedrag te herkennen aan voorbeelden uit de eigen omgeving	Schoon belonen Afvalscheiding in de klas Himmelwike Gezonde school Recyclen Leefstijl: thema 6: Gezond gedrag
	De kinderen denken na over de mate waarin zij samen met anderen keuze hebben in vragen rond duurzaamheid	Gezonde school Schoon belonen Recyclen Leefstijl: thema 6: Gezond gedrag

Groep 5-6

Bouwsteen	Doel	Materiaal
Vrijheid en gelijkheid	De kinderen weten dat iedereen rechten en plichten heeft	Leefstijl: alle thema's Gouden weken Kringgesprekken Kinderraad Trefwoord
	De kinderen weten hoe basiswaarden tot uiting komen of kunnen komen in de eigen klas- en schoolcontext en in de omgeving	Trefwoord Gouden weken
	De kinderen weten wat regels zijn	Gouden weken Let's Go (verkeer)
	De kinderen kunnen verschillende oplossingen bedenken bij verschillende situaties.	Leefstijl Samenwerkingsopdrachten Kringgesprekken
Macht en inspraak	De kinderen weten dat er regels en afspraken gelden thuis, op school en in de publieke ruimte, en welke consequenties het kan hebben als je regels overtreedt of afspraken schendt	Leefstijl Let's Go Jeugdjournaal Kringgesprekken
	De kinderen weten dat er mensen zijn benoemd of gekozen die gezag hebben of dragen op school, in de woonplaats en in het land	Jeugdjournaal Kinderraad
	De kinderen weten wat de kinderraad is en 2 kinderen uit de basisgroep participeren hierin.	Kinderraad
	De kinderen weten hoe ze invloed kunnen uitoefenen op de regels en de gang van zaken in de basisgroep.	Leefstijl Gouden weken Kringgesprekken
	De kinderen weten dat er geschreven en ongeschreven regels zijn.	Leefstijl Gouden weken
Democratische cultuur	De kinderen weten wat communicatie is. De kinderen herkennen problemen bij communicatie De kinderen kunnen ik-taal gebruiken	Leefstijl: praten en luisteren

		Blink: dit wil ik zeggen. Kringgesprekken Taaljacht
	De kinderen weten wat assertief is.	Leefstijl: Ik vertrouw op mij & praten en luisteren
	De kinderen leren dat de ander ook een stem en mogelijk een ander gezichtspunt heeft. Leren hiernaar te luisteren en vragen te stellen om meer over de ander en zijn gezichtspunt te weten te komen.	Leefstijl Taaljacht Kringgesprekken Samenwerkingsopdrachten
	De kinderen leren hun mening te verwoorden en daar eenvoudige argumenten voor te geven.	Tips en tops bij boekbespreking, spreekbeurt en overige presentaties. Blink: presenteren eindproduct Bespreken stellingen bij Blink en Jeugdjournaal.
Identiteit	De kinderen weten leuke en minder leuke kanten van alleen en samen zijn. De kinderen kennen elkaar en weten hoe ze de groep ervaren.	Leefstijl: de groep dat zijn wij & ik vertrouw op mij Groeps-, school-, en pleinafspraken Kringgesprekken
	De kinderen kennen de kenmerken van een prettige groep.	Leefstijl: de groep dat zijn wij Gouden weken
	De kinderen weten dat iedereen een rol heeft in de groep.	Leefstijl: de groep, dat zij wij. Kringgesprekken
	De kinderen leren reflecteren op hun handelen. De kinderen kunnen verwoorden hoe zij zelf over het pesten denken.	Kringgesprekken Nakijken van gemaakt werk. Leefstijl: No Blame protocol
	De kinderen leren te benoemen wat bij hen thuis belangrijke tradities, vieringen en rituelen zijn.	Vieringen Kringgesprekken Leefstijl: allemaal anders, iedereen gelijk Trefwoord Blink: het wonderlijke lichaam
	De kinderen leren verschillende aspecten waardoor jouw identiteit mede gevormd is, bewust waar te nemen: gender, gezin, sociaaleconomische achtergrond, levensbeschouwing, religie, cultuur.	Leefstijl: alle thema's Kringgesprekken Vieringen Blink: ik hou van Holland.
Diversiteit	De kinderen weten wat ze moeten doen om zich bij een groep aan te sluiten.	Leefstijl: de groep, dat zijn wij. Kringgesprekken Groeps-, school-, pleinafspraken.
	De kinderen weten dat het soms moeilijk is om over vervelende gebeurtenissen te praten. De kinderen weten dat mensen zich vaak schamen en daarom niet praten.	Leefstijl: ken je dat gevoel? Kringgesprekken No Blame methode Trefwoord
Solidariteit	De kinderen weten wat respect is. De kinderen kunnen respect herkennen en tonen	Leefstijl Kringgesprekken Vieren, weekopening en – sluiting.

		Jeugdjournaal No Blame methode
	De kinderen weten wat groepsdruk is De kinderen weten dat het soms moeilijk is om groepsdruk te weerstaan	Leefstijl Kringgesprekken Trefwoord
	De kinderen herkennen pesten. De kinderen weten dat lachen met iemand iets anders is dan uitlachen. De kinderen weten dat één op de tien kinderen wordt gepest.	Leefstijl Kringgesprekken Trefwoord No Blame protocol
	De kinderen weten wat verborgen pesten is. De kinderen weten wat 'buitensluiten' is. De kinderen weten wat roddelen en klikken is. De kinderen beseffen dat roddelen fout is.	Leefstijl Groeps-, schoolafspraken Kringgesprekken
	De kinderen herkennen de rollen van pesten. De kinderen leren de standpunten van klasgenoten met betrekking tot pesten kennen.	Leefstijl Groeps-, schoolafspraken Kringgesprekken
	De kinderen kennen de gevolgen van pesten voor de slachtoffers.	Leefstijl Groeps-, schoolafspraken Kringgesprekken
	De kinderen weten hoe ze elkaar kunnen steunen. De kinderen kunnen kleine gebaren gebruiken om iemand te steunen. De kinderen kennen verschillende manieren om elkaar te helpen.	Leefstijl Groeps-, schoolafspraken Kringgesprekken
	De kinderen leren doelen te stellen en werkwijze te bepalen voor werk dat je alleen of samendoet.	IEP hart en handen Dalton: taakbrief, zelfstandigheid, samenwerken, reflectie
Digitaal samenleven	De kinderen leren dat bij digitaal communiceren ook omgangsregels gelden en kunnen deze toepassen	Jeugdjournaal Leefstijl Kringgesprekken SLO doelen
Duurzaamheid	De kinderen denken na over de mate waarin zij samen met anderen keuze hebben in vragen rond duurzaamheid	Blink: wereldsupermarkt & de limonadefabriek.
Globalisering	De kinderen leren gewoonten en gebruiken van jezelf en van klasgenoten te herkennen als komend uit verschillende streken en/of tradities.	Schoolpopulatie, -samenstelling Vieringen Trefwoord Blink: altijd onderweg
Technologisch burgerschap	De kinderen leren verschillende toepassingen van technologie in het dagelijkse leven te herkennen.	Skills-dojō SLO doelen Blink: kijk op de wereld & handige techniek.

Bovenbouw groep 7-8

Bouwsteen	Doel	Aanpak
Vrijheid en gelijkheid	De kinderen weten dat ook in de bredere samenleving regels en afspraken gelden. Ze	Leefstijl: alle thema's Blink: Stem op mijn partij en Eigenwijze burgers.

Bouwsteen	Doel	Aanpak
	kunnen dit inzicht in verband brengen met de democratische rechtsstaat	Kringgesprekken Kinderraad Trefwoord
	De kinderen kennen de basiswaarden vrijheid, gelijkheid en solidariteit en begrijpen mogelijke spanning tussen deze basiswaarden	Blink: De verhalenkoffer '40-'45, De Eerste en Tweede Wereldoorlog, De wereld in twee blokken. Trefwoord Jeugdjournaal
	De kinderen weten dat de rechten die zij hebben voortkomen uit grondrechten, mensenrechten en kinderrechten. Ze weten dat deze rechten niet voor iedereen in de wereld gewaarborgd zijn.	Trefwoord Blink: Samen sterk, Altijd Onderweg
Macht en inspraak	De kinderen weten dat er regels en afspraken gelden in ons land en welke rol verschillende mensen hebben bij het handhaven ervan	Verkeersexamen (groep 7/8) Derde Kamer koffertje
	De kinderen kennen het verschil tussen regels en afspraken, en de mogelijkheden en grenzen voor leerlingen om daarover mee te praten	Trefwoord Kinderraad Leefstijl: De groep, dat zijn wij!
	De kinderen kennen de verschillende visies op vrijheid, gelijkheid en solidariteit.	Leefstijl: Iedereen anders, allemaal gelijk. Blink: Reis de Wereld rond Trefwoord
	De kinderen kennen manieren om op school of in de eigen omgeving inspraak en invloed te organiseren en uit te voeren.	Leefstijl: Praten en Luisteren. Kinderraad
	De kinderen kennen de hoofdzaken van ons politieke bestel	Blink: Stem op mijn partij. Koffertje: Derde Kamer
	De kinderen weten wat de norm van een groep is.	Leefstijl: De groep, dat zijn wij! Kringgesprekken Schoolafspraken Afspraken rondom sociale media (inclusief gezamenlijk whatsappgroep met leerkrachten).
Democratische cultuur	De kinderen weten wat assertief is.	Leefstijl: Ik vertrouw op mij! Trefwoord
	De kinderen leren dat de ander ook een stem en mogelijk een ander gezichtspunt heeft. Leren hiernaar te luisteren en vragen te stellen om	Blink: Kinderverkiezingen Trefwoord

Bouwsteen	Doel	Aanpak
	meer over de ander en zijn gezichtspunt te weten te komen. De kinderen leren hun mening te verwoorden en daar eenvoudige argumenten voor te geven	Leefstijl: Praten en luisteren. Iedereen anders, allemaal gelijk.
	.	
	De kinderen weten dat mensen niet altijd in overeenstemming met hun mening handelen.	Kringgesprekken Blink: Fantastische families en Oorlog en vrede Trefwoord
	De kinderen kunnen de ontwikkeling van hun groep beschrijven.	Combinatiegroepen Leefstijl: De groep, dat zijn wij!
	De kinderen leren dat meepraten over zaken die hen aangaan een recht is.	Kinderraad Blink: Eigenwijze Burgers
	De kinderen leren er rekening mee te houden dat hun mening of uitlatingen, emoties teweeg kunnen brengen bij anderen.	Leefstijl: Ken je dat gevoel? Trefwoord
Identiteit	De kinderen weten dat iedereen een rol heeft in de groep. De kinderen leren reflecteren op hun handelen. De kinderen kunnen verwoorden hoe zij zelf over het pesten denken.	Leefstijl: De groep, dat zijn wij! IK vertrouw op mij! Trefwoord Groepsafspraken Kringgesprekken No Blame protocol School afspraken
	De kinderen kunnen reflecteren op hun eigen gedrag.	Ouder/kindgesprek Leergesprekken IEP hart en handen Leerplannen Dalton: plannen en reflecteren. Leefstijl: Ik vertrouw op mi!
	De kinderen leren verschillende aspecten waardoor jouw identiteit mede gevormd is, bewust waar te nemen: gender, gezin, sociaaleconomische achtergrond, levensbeschouwing, religie, cultuur.	Blink: Zoom in op Afrika, Amerika, land of hope and dreams, Soaps en samba in Zuid-Amerika en Kleurrijk Azië. Leefstijl: Iedereen anders, allemaal gelijk!
	De kinderen leren te benoemen wat bij hen thuis belangrijke tradities, vieringen en rituelen zijn.	Vieringen Leefstijl: Iedereen anders, allemaal gelijk!

Bouwsteen	Doel	Aanpak
	De kinderen weten van zichzelf hoe ze beter kunnen worden in het helpen van de ander.	IEP Hart en handen Dalton: samenwerken Trefwoord
	De kinderen leren uitdrukken met welke groepen, in cultuur en samenleving, zij zich verbonden voelen en welke betekenis symbolen en rituelen voor hen hebben.	Vieringen Kringgesprekken Blink: Wereldsterren, Altijd Onderweg.
	De kinderen leren reflecteren op de mate waarin jouw identiteit mede gevormd is en beïnvloed wordt door leeftijdsgenoten, groepsidentiteiten, sociale media, maar ook door persoonlijke mogelijkheden en beperkingen.	Leefstijl: Ik vertrouw op mij! Lekker gezond! Mediamasters Kringgesprekken Blink: Machtige media
Diversiteit	De kinderen weten dat het soms moeilijk is om over vervelende gebeurtenissen te praten. De kinderen weten dat mensen zich vaak schamen en daarom niet praten.	Kringgesprekken No Blame methode Leefstijl: Ken je dat gevoel? Trefwoord
	De kinderen kennen verschillende relaties tussen mensen.	Kringgesprekken Leefstijl: Iedereen anders, allemaal gelijk! Trefwoord
	De kinderen weten wat ze kunnen doen om anderen te helpen bij een groep aan te sluiten.	Leefstijl: De groep, dat zijn wij! Trefwoord Pleinafspraken Kringgesprekken
	De kinderen herkennen tegenstrijdige communicatie	Leefstijl: Praten en luisteren. Trefwoord
	De kinderen leren hoofdzaken over religieuze en levensbeschouwelijke stromingen en culturele tradities en gebruiken die in onze diverse samenleving een rol spelen.	Leefstijl : Iedereen Anders, allemaal gelijk! Trefwoord Blink: Zoom in op Afrika, Amerika, land of hope and dreams, Soaps en samba in Zuid-Amerika en Kleurrijk Azië.
Solidariteit	De kinderen leren doelen te stellen en werkwijze te bepalen voor werk dat je alleen of samendoet.	IEP hart en handen Dalton: weektaak, zelfstandigheid, samenwerken
	De kinderen kunnen het verschil tussen pesten en conflicten/ ruzies aangeven. De kinderen weten wat te doen als iemand gepest wordt. De kinderen herkennen verborgen vormen van pesten. De kinderen weten wat te doen als er geroddeld wordt.	Leefstijl: Ik vertrouw op mij Groepsafspraken No Blame protocol

Bouwsteen	Doel	Aanpak
	De kinderen weten dat iemand die gepest wordt, daar nog heel lang last van kan hebben	Leefstijl: Ken je dat gevoel?
	De kinderen leren een groepsstructuur doorzien: er zijn verschillende soorten rollen. De kinderen weten dat er verschillende machtsposities zijn in de groep.	Combinatiegroep Leefstijl: De groep, dat zijn wij!
	De kinderen weten waarom het moeilijk is om slachtoffers te steunen. De kinderen weten wat er nodig is om een succesvol verdediger te zijn. De kinderen weten dat het samen makkelijker verdedigen is dan alleen.	Leefstijl: Ik vertrouw op mij en iedereen anders allemaal gelijk
Digitaal samenleven	De kinderen herkennen cyberpesten. De kinderen weten wat ze kunnen doen bij cyberpesten.	Mediamasters Leefstijl: Social Media Blink: Machtige media Kringgesprekken Inspelen op actualiteit
	De kinderen leren verschillende functies, primaire doelstellingen en de reikwijdte van media te herkennen	Mediamasters Leefstijl: Social Media Blink: Machtige Media, Smart Life
	De kinderen weten dat bij digitaal communiceren ook omgangsregels gelden en kunnen deze toepassen	Mediamasters Groepsapp met de klas en leerkrachten. Kringgesprekken Ouder-kind gesprekken
	De kinderen dragen zorg voor eigen digitale veiligheid en die van anderen	Mediamasters Stichting Chris en voorkom.
Duurzaamheid	De kinderen leren kritisch na te denken over hun eigen gedrag en keuzes van anderen en het effect daarvan op de leefomgeving, dichtbij en veraf, nu en later	Blink: Machtige Media en Duurzaam design, Eeuwige portretten
Globalisering	De kinderen hebben weet van verschillende manieren waarop ze verbonden zijn met mensen uit andere delen van de wereld: productie, consumptie, ecologie, cultuur, media en migratie	Blink: Wereldwijd verbonden
Technologisch burgerschap	De kinderen leren over de invloed van technologie op henzelf en op de eigen leefomgeving	Blink: Duurzaam design, Klimaatkwesties, Kijkje in de toekomst Mediamasters Chris en Voorkom gastlessen

6. Inzicht in resultaten

We onderscheiden twee processen bij het verkrijgen van inzicht:

- Het bijhouden van het aanbod (zie ook blink (wereldoriëntatie planning)
- Het meten van opbrengsten

Vanuit onze jaarplanning leggen leerkrachten vast welke kerndoelen zijn behandeld tijdens wereldoriëntatie in de verschillende bouwen. Ook de WO-thema's die gekoppeld zijn aan de bouwstenen van burgerschap worden daarin genoteerd.

Jaarlijks nemen we in de bovenbouw Vensters af, waarin we toetsen hoe het schoolklimaat door de leerlingen wordt ervaren. Deze gegevens nemen we mee in de trendanalyse en worden gepubliceerd op 'scholen op de kaart'.

Vanaf groep 5 gaan we vanaf 2023 jaarlijks IEP hart en Handen afnemen. Deze gegevens bespreken de leerkrachten met de kinderen en de ouders in het laatste ouder-kind gesprek van het schooljaar. Met de kinderen kunnen op die manier ontwikkeldoelen opgesteld worden die ze mee kunnen nemen naar het volgende schooljaar.

Om inzicht te krijgen in de mate van ontwikkeling van de burgerschapscompetenties van onze kinderen, is het mogelijk om bijvoorbeeld de burgerschapsmeter af te nemen. Er zijn verschillende bedrijven bezig met de ontwikkeling van deze genoemde meters. Zo snel dit goed is opgezet zullen wij als school een keuze maken voor een goede vorm van toetsen.

We willen, als we een meetinstrument voor Burgerschap inzetten, dat dit antwoord geeft op de volgende vragen:

1. In hoeverre onderschrijven onze kinderen de basiswaarden van onze rechtsstaat?
2. Hoe staat het met de burgerschapskennis, -houding en -vaardigheid van onze kinderen?
3. Hoe is het met het schoolklimaat op onze school (vensters) (relatie tussen leerkrachten en kinderen en tussen kinderen onderling)?
4. Wat zegt dit over de activiteiten die we op school inzetten t.b.v. burgerschap (evalueren en bijsturen)?